

Dehidrirao sam, nisam se dovoljno hidratizirao..., ali sam ipak kupio hidratantnu kremu i hidratizirajući losion

(o nazivima *hidratacija*, *hidratizacija*, *hidracija*...)

Riječi koje imaju sličan izraz i slično značenje nazivaju se paronimima. U paronimnome odnosu mogu biti riječi domaćega podrijetla (npr. *crveniti* ‘činiti što crvenim’ – *crvenjeti (se)* ‘postajati crven, isticati se crvenom bojom’), ali češće su paronimi riječi stranoga podrijetla (npr. *milijunti* – *milijunski*, *informacijski* – *informatički*). Paronimi često dovode do jezičnih pogrešaka jer se jedan član paronimnoga para upotrebljava umjesto drugoga. Tako se često govori o *elektronskoj pošti* umjesto o *elektroničkoj pošti*, o *psihološkome problemu* umjesto o *psihičkome problemu*, o *operacijskome sustavu* umjesto o *operativnome sustavu*, o *teoretskome znanju* umjesto o *teorijskome znanju* itd.¹

Često nedoumicu i u stručnome nazivlju i u općejezičnoj uporabi izaziva velik broj riječi s osnovom *hidr-* (npr. *hidracija*, *hidratacija*, *hidratizacija*, pa onda i sve mnogobrojne riječi koje pripadaju njihovim tvorbenim gnijezdima). Osnovno je pitanje: Jesu li te riječi u paronimnome ili u sinonimnome odnosu? Ako je riječ o paronimima, njihovo značenje treba jasno razgraničiti, a ako je riječ o sinonimima, jednomu članu sinonimnoga niza treba dati prednost.

U kemijskome nazivlju upotrebljavaju se nazivi *hidratacija* i *dehidratacija*. Naziv *hidratacija* u bazi *Hrvatskoga strukovnog nazivlja STRUNA* (struna.ihj.hr), koja je nastala suradnjom predmetnih stručnjaka i jezikoslovaca iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, definira se ovako:

hidratacija vezanje molekula vode na ione.

U anorganskoj kemiji nazivom *hidratacija* označuje se reakcija u kojoj nastaju hidrati. Naziv *hidrat* tvorbeno motivira odglagolsku imenicu *hidratacija*. *Hidratacija* je kemijska reakcija u kojoj nastaju hidrati, a *dehidratacija* reakcija u kojoj se oni razgrađuju. U kemijskome nazivlju ti se nazivi uglavnom dosljedno upotrebljavaju

¹ *Elektronski* je ‘koji se odnosi na elektrone’, npr. *elektronski mikroskop*, *elektronički* ‘koji se odnosi na elektroniku’, npr. *elektronička pošta*, *psihološki* ‘koji se odnosi na psihologiju i psihologe’, npr. *psihološki skup*, *psihički* ‘koji se odnosi na psihi’, npr. *psihički problemi*, *operacijski* ‘koji se odnosi na operaciju’, npr. *operacijska dvorana*, *operativan* ‘koji djeluje’, npr. *operativni sustav*, *teoretski* znači ‘u teoriji, u pretpostavci’, npr. *To je teoretski tako.*, *teorijski* ‘koji se odnosi na teoriju’, npr. *teorijska fizika*.

u tome značenju.² Tako se govori o npr. *hidrataciji cementa, dehidrataciji alkohola (Eteri se pripravljuju dehidratacijom alkohola ili zagrijavanjem alkil-halogenida s alkoholatima.), dehidrataciji etanola* itd. Pridjev izveden od riječi *hidrat* glasi *hidratni*.³

U drugim strukama (prehrambenoj, kozmetičkoj, u medicini i sportu) u kojima se upotrebljavaju nazivi tvoreni od osnove *hidr-* često se upotrebljavaju cijeli sinonimni nizovi za označivanje istoga pojma.

Te se riječi nerijetko upotrebljavaju kao istoznačne i normativno istovrijedne, pa se u istome kontekstu nalaze potvrde i za naziv *hidracija* i za naziv *hidratacija* i za naziv *hidratizacija*, kao u sljedećim primjerima u kojima se ti nazivi upotrebljavaju u značenju ‘opskrba vlagom’ i u svezi s imenicom *koža*, kao u primjerima iz triju naslova:

HIDRATIZACIJA KOŽE

12 SAVJETA ZA BOLJU HIDRACIJU KOŽE

PRIPREMA KOŽE ZA VRUĆE DANE: ČIŠĆENJE I HIDRACIJA TAJNE DOBROGA IZGLEDA NA PLAŽI

Nerijetko se te riječi upotrebljavaju kao istoznačne i normativno ravnopravne i u istome tekstu:

Kvalitetna hidracija organizmu potrebna je svakoga dana! ...

Pametna jutarnja hidratacija sokom mladoga, zelenoga kokosa pomaže pri: ...

Postojanje sinonimnih nizova u nazivlju nije poželjno. Temeljni je terminološki zahtjev da se unutar jedne struke jedan pojam označuje jednim nazivom, a koji će to naziv iz sinonimnoga niza biti, odlučuju terminolozi i stručnjaci pojedine struke primjenom terminoloških načela.

2 Istovrijednica je hrvatskoga naziva *hidratacija* engleski naziv *hydratization*. Taj se engleski naziv pojavljuje isključivo u stručnim kontekstima, npr. *hydratization of the PDMS backbone during water immersion test; hydratization properties of biopolymers; hydratization properties of materials; In particular, purity, average molecular weight, fiber strength, and degree of hydratization are normally significantly higher compared to plant cellulose*.

3 Opći jednojezični rječnici hrvatskoga jezika usuglašeni su u definiranju riječi *hidratacija* i *hidratni* (koje se označuju kao kemijski nazivi). Naziv *hidratacija* *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga 2012.) definira ‘kemijsko djelovanje vode na minerale ili spajanje iona ili drugih čestica s molekulama vode’, *Rječnik hrvatskoga jezika* (Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga 2000.) ‘spoj vode s nekom supstancijom’, Hrvatski jezični portal ‘kemijska reakcija spajanja vode s koloidnim česticama ili ionima’. Međutim, rječnici ne donose riječi *hidracija*, *hidratizacija*, *dehidratizacija*, *hidratantni*, *hidratizirajući*... Uz pridjev *hidratni* neki izvori navode i pridjev *hidratski* (*Rječnik stranih riječi* Bratoljuba Klaića), ali norma hrvatskoga standardnog jezika daje jasnu prednost pridjevima na *-ni* pred pridjevima na *-ski*.

Ovdje ćemo navesti najvažnija terminološka načela te oprimjeriti ona koja su povezana s jezičnom pravilnošću naziva:

1. hrvatske riječi imaju prednost pred stranima, npr. *niz*, *skup* ili *zaliha* pred *set*; *oštećenje* pred *deformacija*; *trošenje* pred *habanje*; *usklađivanje* pred *harmonizacija*; *vremenski odsječak* pred *vremenski interval*; *priprema* pred *preparacija*
2. nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskoga, francuskoga, njemačkoga itd., npr. *referencija* pred *referenca*, *licencija* pred *licenca*
3. prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim; o tome odlučuju stručnjaci pojedinih struka
4. naziv mora biti usklađen s (fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičkim) sustavom hrvatskoga standardnog jezika, npr. *pretkutnjak*, a ne *predkutnjak*, *žljezdano tkivo*, a ne *žlijezdano tkivo*, umjesto *metoda mjerenja* preporučuje se *mjerna metoda*, a umjesto *sloj epitela* – *epitelni sloj*
5. kraći nazivi imaju prednost pred duljima, npr. *parodontitis* pred *upala parodonta*; stoga se iz naziva izostavljaju nepotrebne riječi, posebno kad je riječ o pleonazmima
6. naziv od kojega se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice; to je jedan od razloga i zašto prednost dajemo izvedenicama za vršitelja radnje sa sufiksom *-telj* (od njih lako tvorimo naziv za vršiteljicu radnje koji završava na *-teljica*) pred onima sa sufiksom *-lac* (od kojih ne možemo tvoriti naziv za vršiteljicu radnje koji završava na *-lica*)
7. treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja
8. nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati – ako jedan naziv već ima određeno značenje, ne treba istomu nazivu davati nova značenja te ako je jednomu značenju pridružen jedan naziv, ne treba mu pridruživati drugi
9. naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu.

Terminološka se načela ne mogu primjenjivati mehanički, ali o njima treba voditi računa pri usustavljanju nazivlja. Da bi se odlučilo koji je od istoznačnih naziva bolji, treba uzeti u obzir sva navedena načela, a ne samo jedno.

Ta ćemo načela primijeniti na analizirane sinonimne nizove te na kraju dati popis naziva sa značenjem i primjerima.

Hidracija, hidratacija, hidratizacija

Nazivima *hidratacija*, *hidracija* i *hidratizacija* označuje se u medicini, farmaciji, kozmetici te u sportu i prehrambenoj struci opskrba vodom ili vlagom, pa se govori o *hidrataciji/hidraciji/hidratizaciji organizma/kože/sportša/hrane...*

U tim strukama, u skladu s načelom da naziv mora biti uspostavljen u skladu s pravilima hrvatskoga standardnog jezika – u ovome slučaju riječ je o tvorbenim pravilima – u tome značenju ne treba upotrebljavati kemijski naziv *hidratacija* koji je u tvorbenoj vezi s nazivom *hidrat* ni govoriti o *hidrataciji tijela*, *hidrataciji organizma* ili *hidrataciji hrane*. U tim kontekstima treba upotrebljavati naziv *hidracija* koji ima osnovu *hidr-* koja označuje da se riječ odnosi na vodu i vlažnost (odgovara engleskomu nazivu *hydration*). Zanimljivo je da je naziv *hidracija* potvrđen razmjerno rijetko, u pravilu u tekstovima u kojima se upotrebljava i posve prihvaćeni naziv *dehidracija*, npr.:

Da bi se predstavile neke potrebe koje sportaši trebaju zadovoljiti, poslužiti ćemo se jednostavnim natuknicama:

...

maksimalna kontrola unosa pojedinih tvari u specifičnim situacijama pojedinih sportova (težinska kategorija, količina masti, *hidracija*, *dehidracija*...)

Najlakši način sprječavanja *dehidracije* upravo je pravilna, odnosno redovna i dovoljna, *hidracija* tijela.

Upravo potpuna prihvaćenost naziva *dehidracija* upućuje na to da je antonim toga naziva, tj. naziv koji označuje obratni proces, *hidracija*.⁴ Pravilno je govoriti o *hidraciji kože* ili *hidraciji organizma* te o *hidraciji hrane*. S nazivima *hidracija* i *dehidracija* treba biti usklađen i naziv kojim se označuje ponovna opskrba vodom ili vlagom te on glasi *rehidracija*.

Imenicama *hidracija*, *dehidracija* i *rehidracija* označuje se proces i stanje (npr. proces: *Započela je dehidracija organizma.*, stanje: *Došlo je do dehidracije organizma.*). S pomoću hrvatskih sufikasa *-nje* i *-ost* moglo bi se također razgraničiti proces: *hidriranje*, *dehidriranje*, *rehidriranje* i stanje: *hidriranost*, *dehidriranost*, *rehidriranost*. Nazivi *hidriranje*, *dehidriranje* i *rehidriranje* slabo su potvrđeni u hrvatskome medicinskom, farmacijskom, kozmetičkom te sportskom i prehrambenom nazivlju. Nešto je potvrđeniji samo naziv *dehidriranje* u prehrambenome nazivlju (u kontekstu

⁴ Engleski *hydration* (*As a runner, finding the right hydration plan is key to your success.*).

popularnoga sirovojedstva), ali i u njemu prevladava niz *hidracija*, *dehidracija*, *rehidracija*. Od tih se imenice i lako tvore pridjevi: *hidracijski*, *dehidracijski*, *rehidracijski*, pa je i to jedan od važnih razloga za njihovo prihvaćanje u stručnim nazivljima.

Hidracijski, hidratantni, hidrirajuć, hidratizirajuć

Uz riječi *krema*, *losion*, *mlijeko*, *puder* itd., uz koje u skladu s uspostavljenim tvorbenim gnijezdom treba upotrebljavati pridjev *hidracijski* (prema *hidracija*), potvrđeni su i pridjevi *hidrirajuć* i *hidratantni*. Pridjev *hidratantni* preuzet je u hrvatski jezik iz francuskoga (npr. *crème hydratante*), a tvorbeno se ne uklapa u hrvatski sustav. Za takvom posuđenicom u hrvatskome jeziku nema potrebe jer se od riječi *hidracija* izvodi pridjev *hidracijski*. Pridjev *hidrirajuć* također nije dobro upotrebljavati. U hrvatskome je jeziku razmjerno mali broj pridjeva nastalih od glagolskoga priloga sadašnjega i skupinu takvih pridjeva u standardnome jeziku ne treba nekritički proširivati, što se događa osobito pod utjecajem engleskih participa. S istoga razloga nije dobro upotrebljavati ni pridjev *hidratizirajuć* (npr. *hidratizirajuća krema*, *maska za lice*) jer je taj pridjev izveden od glagolskoga priloga sadašnjega glagola *hidratizirati*.

Kad je riječ o odnosu *hidratantni/hidracijski* i odluci o tome kojemu nazivu dati prednost, u sukobu se nalaze dva terminološka načela. Načelo da naziv mora biti usklađen s normama hrvatskoga standardnog jezika govori u prilog pridjevu *hidracijski* jer je taj pridjev izveden od imenice za koju smo utvrdili da je treba upotrebljavati u značenju 'koji se odnosi na hidraciju, koji hidrira ili potiče hidraciju'. U prilog uporabi pridjeva *hidratantni* govori njegova učestalost. Predlažemo ipak da se prednost, zbog uklapanja u veliko tvorbeno gnijezdo, da pridjevu *hidracijski*.

Zaključak

Nazivi s osnovom *hidr-* upotrebljavaju se u kemiji, medicini, sportu, farmaciji, kozmetici, prehrambenome nazivlju i kulinarnstvu. Mnogi od problema povezanih s tim nazivima, koji se odnose na pogrešnu uporabu paronima te uporabu lošijih inačica u sinonimnim nizovima, prouzročeni su i preuzimanjem istoznačnih riječi iz različitih izvora (latinskoga, engleskoga, njemačkoga) i njihovim uporabnim razjednačivanjem.

U ovome smo radu pokušali razgraničiti njihovo značenje i uporabno područje. U nastavku dajemo popis naziva s naznakom područja u kojemu ih valja upotrebljavati te s primjerima i značenjem.

dehidrator *Dehidrator* je uređaj za dehidriranje hrane.

dehidriranost *Dehidriranost* je stanje nedovoljne opskrbljenosti vodom ili vlagom, stanje u kojemu se nalazi organizam ili njegovi dijelovi zbog nedostatne količine vlage ili vode (*dehidriranost kod djece*, *dehidriranost kože*).

dehidracija *Dehidracija* je proces izlučivanja vlage ili vode iz čega (*početak dehidracije organizma, dehidracija hrane u pećnici*) i stanje nedovoljne opskrbljenosti vodom ili vlagom (*Došlo je do dehidracije.*). U značenju ‘stanje nedovoljne opskrbljenosti vodom ili vlagom’ može se upotrebljavati i imenica *dehidriranost*.

dehidratacija *Dehidratacija* je kemijski naziv koji označuje reakciju u kojoj se razgrađuju hidrati (*dehidratacija alkohola, dehidratacija glicerola, dehidratacija hidroksida*). Ne treba ga upotrebljavati u zdravstvenome, kozmetičkome i prehrambenome kontekstu, tj. u značenju koje ima naziv *dehidracija*.

dehidrirati *Dehidrirati* znači ostati/ostajati bez potrebne količine vode (*dehidrirao je, dehidrirana koža*) ili izlučiti/izlučivati vodu/vlagu iz čega (*dehidrirana hrana, dehidrirati soju*).

hidracija *Hidracija* je opskrbljivanje vlagom ili vodom (*žeđ je signal za hitnu hidraciju, hidracija organizma, hidracija trkača, hidracija sokom zelenoga kokosa, hidracija djece*).

hidracijski *Hidracijski* znači ‘koji se odnosi na hidraciju, koji hidrira ili potiče hidraciju’ (*hidracijska krema*).

hidratacija *Hidratacija* je kemijski naziv koji označuje reakciju u kojoj se stvaraju hidrati (*hidratacija cementa*). Ne treba ga upotrebljavati u zdravstvenome, kozmetičkome i prehrambenome kontekstu, tj. u značenju koje ima imenica *hidracija*. (Osobito se često naziv *hidratacija* upotrebljava u kozmetičkome nazivlju prema francuskome *hydratation*.)

hidratantni Umjesto pridjeva *hidratantni* posuđenoga iz francuskoga jezika koji znači ‘koji opskrbljuje vodom ili vlagom, koji vlaži’ bolje je upotrebljavati pridjev *hidracijski*. Umjesto naziva *hidratantna krema, hidratantno mlijeko* itd. bolje je upotrebljavati nazive *hidracijska krema, hidracijsko mlijeko* itd. jer je pridjev *hidracijski* izveden od imenice *hidracija* koja znači ‘opskrbljivanje vlagom ili vodom’. (Osobito se često naziv *hidratantni* upotrebljava u kozmetičkome nazivlju prema francuskome *hydratant*.)

hidratizacija Umjesto imenice *hidratizacija*, treba, ovisno o tome u kojemu je kontekstu upotrijebljena, upotrijebiti imenice *hidratacija* (u kemiji), odnosno *hidracija* (u zdravstvenome, kozmetičkome, sportskome i prehrambenome nazivlju).

hidratizirati (se) Umjesto glagola *hidratizirati (se)* u značenju ‘opskrbiti (se) potrebnom/dovoljnom količinom vlage ili vode’ treba upotrebljavati glagol *hidrirati (se)*. Nije dobro: *Kako se hidratizirati za vrijeme trčanja.*, a dobro je: *Kako se hidrirati za vrijeme trčanja.* Glagol *hidratizirati* često se pojavljuje u kozmetičkome nazivlju, pa se govori npr. o *hidratizaciji kose, hidratizaciji kože*,

hidratizaciji lica. Međutim, nema potrebe da glagol istoga značenja izveden od iste osnove u zdravstvenome, sportskome i prehrambenome kontekstu glasi *hidrirati*, a u kozmetičkome *hidratizirati*. Stoga savjetujemo da se govori npr. o *hidraciji kose*, *hidraciji kože* i *hidraciji lica*.

hidratizirajući Umjesto pridjeva *hidratizirajući* u značenju ‘koji opskrbljuje vodom ili vlagom, koji vlaži’ treba upotrebljavati pridjev *hidracijski*. Umjesto naziva *hidratizirajuća krema*, *hidratizirajuće mlijeko* itd. bolje je upotrebljavati nazive *hidracijska krema*, *hidracijsko mlijeko* jer je pridjev *hidracijski* izveden od imenice *hidracija* koja znači ‘opskrbljivanje vlagom ili vodom’. (Vidi objašnjenje uz glagol *hidratizirati (se)*.)

hidrirajući Umjesto pridjeva *hidrirajući* u značenju ‘koji opskrbljuje vodom ili vlagom, koji vlaži’ treba upotrebljavati pridjev *hidracijski*. Umjesto naziva *hidrirajuća krema*, *hidrirajuće mlijeko* itd. bolje je upotrebljavati nazive *hidracijska krema*, *hidracijsko mlijeko* itd. jer je pridjev *hidracijski* izveden od imenice *hidracija* koja znači ‘opskrbljivanje vlagom ili vodom’.

hidriranost *Hidriranost* je stanje opskrbljenosti vodom ili vlagom (*optimalna hidriranost kože*).

hidrirati (se) *Hidrirati (se)* znači ‘opskrbiti (se) potrebnom/dovoljnom količinom vlage ili vode’ (*kako se hidrirati za vrijeme trčanja; tako se koža intenzivnije hidrira; hidrirati soju*).

rehidracija *Rehidracija* je proces ponovne opskrbe vodom ili vlagom (*rehidracija kod djece*) ili stanje ponovne opskrbljenosti vodom ili vlagom. Stanje ponovne opskrbljenosti vodom ili vlagom označuje se i imenicom *rehidriranost*.

rehidracijski *Rehidracijski* znači ‘koji se odnosi na rehidraciju, koji potiče rehidraciju’ (*rehidracijska sol, rehidracijska otopina*).

rehidratacija Umjesto imenice *rehidratacija* u značenju ‘proces ponovne opskrbe vodom ili stanje ponovne opskrbljenosti vodom’ treba upotrebljavati imenicu *rehidracija*.⁵ Stanje ponovne opskrbljenosti vodom ili vlagom označuje se i imenicom *rehidriranost*.

rehidratacijski Umjesto pridjeva *rehidratacijski* u značenju ‘koji se odnosi na rehidraciju’ treba upotrebljavati pridjev *rehidracijski*. Umjesto naziva *rehidratacijska sol*, *rehidratizacijska otopina* itd. bolje je upotrebljavati nazive *rehidracijska sol*, *rehidracijska otopina* jer je pridjev *rehidracijski* izveden od imenice *rehidracija* koja znači ‘ponovna opskrba vlagom ili vodom’.

5 Tvorbeno je značenje imenice *rehidratacija* ponovno stvaranje hidrata, ali za to značenje nismo našli potvrda.

rehidriranost *Rehidriranost* je stanje ponovne opskrbljenosti vodom ili vlagom (*rehidriranost organizma*).

rehidrirati *Rehidrirati* znači ‘ponovno opskrbiti vodom ili vlagom’ (*rehidrirati dijete, rehidrirati kožu, rehidrirati suhi kvasac*).

Cilj je ovoga rada bio urediti zahtjevne nizove paronima i sinonima s osnovom *hidr-* s jezičnoga stajališta te potaknuti razgovor i konačni dogovor jezikoslovaca i stručnjaka svih spomenutih struka o predloženim nazivima.